

Стоцька І.В.

аспірант,

Інститут української філології та літературної творчості

імені Андрія Малишка

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ОМОНІМІЇ У ВОКАЛЬНІЙ ЛЕКСИЦІ

Вокальна лексика як термінологічна система утворює синонімічні та антонімічні пари, явище полісемії та омонімії.

Лексико-семантичну систему вокальної термінології характеризують **омоніми**. В сучасній науці про мову загальноприйнятим є те, що омонімія – абсолютна універсалія. Наявність омонімів в мові є обов'язковою і закономірною, зумовленою як фізіологічно, так і самою природою мови як системи. Ю. С. Маслов, досліджуючи проблему подачі омонімів у словниках, відмітив, що саме у широкому розповсюдженні омонімії і закладена одна з найважливіших відмінностей будь-якої мови, що складалася стихійно протягом віків і тисячоліть від семантичних систем, створених людиною [5]. Омоніми – це слова, які збігаються за своїм звучанням, але мають різні значення. У музиці поширені повні омоніми – це слова, «які однакові звуковим складом у всіх граматичних формах. Такі слова також називають абсолютними омонімами» [6, с. 170-171]. На думку А. В. Суперанської, омонімія є менш понятійним явищем, ніж полісемія та синонімія, і присутня як в загальній, так і в спеціальній лексиці [10, с. 45]. Однією з найпоширеніших причин виникнення омонімії вважають розмежування двох або декількох значень багатозначного слова, що часто обумовлює нечіткість межі між полісемією та омонімією. Іншими причинами виникнення омонімії є запозичення термінів з різних джерел, а також зміна слів, які раніше звучали однаково (їх конвергенція). На загальну думку, омонімія може бути наслідком і метафори [10, с. 45]. Омоніми, утворені в результаті розмежування полісемії, В. В. Левицький називає гомогенними, а такі, що не зв'язані етимологічно – гетерогенними [4, с. 185]. Основна характерна особливість омонімів полягає в тому, що мовні феномени актуалізуються у різних семантичних полях, і це унеможливорює їх зіткнення в подібних контекстах, а отже омоніми не перешкоджають професійному спілкуванню та правильному розумінню тексту [10, с. 46].

На основі розщеплення значень полісемантів у термінології виникають омоніми. Визначити межу між полісемією та омонімією досить складно. Проблемі розмежування явищ полісемії й омонімії присвячено наукові роботи: Р. І. Болтянської, Л. А. Булаховський, В. В. Виноградова, Ю. Н. Ковалик, Л. Ліпко та інших.

Як зазначав Л. А. Булаховський: «абсолютної межі між багатозначністю й омонімією слів немає, оскільки й багатозначні за своїм походженням слова з плином часу фактично, з утратою мовцями чуття колишнього зв'язку значень,

можуть перетворюватися для нас в омоніми» [2, с. 48]. Зовні явище полісемії подібне до лексичної омонімії, але це лише зовнішнє враження. Дослідники переконують, що двоє і більше номінативних значень можуть об'єднуватися в одному слові лише в тому разі, якщо одне або двоє з них є похідними від основного. Якщо ж такого зв'язку між значеннями немає, то ми маємо справу вже з двома омонімами [9, с. 13]. Г. Мукан зазначила, щоб визначити межу між полісемією та омонімією, треба розглядати зовнішні й внутрішні ознаки в нерозривній єдності, брати до уваги наявність чи відсутність внутрішнього значенневого зв'язку між семантикою співзвучних слів, і лише при втраті мотивування спільної ознаки в семантичній структурі слів уважати їх омонімами [8, с. 35].

На принципову відмінність між значеннями полісемічного і омонімічного слова звертає увагу О. Ахманова. Полісемія, на її думку, – це тотожність слова за наявності в нього двох або більшої кількості виразно відмінних значень, які мають зв'язок з прямим номінативним значенням, а омонімія – це зовнішній збіг за звуковою оболонкою двох і більше слів [1, с. 104].

На наш погляд, головний критерій розрізнення омонімів «ґрунтується на відсутності спільних сем у значеннях однакових за планом вираження термінів і загальнонавчаних слів, термінів однієї чи кількох споріднених або неспоріднених галузей знань та діяльності людини» [7, с. 187 Михайлова].

У лінгвістиці взагалі і термінознавстві зокрема, виділяють внутрішньогалузеву, або внутрішньонаукову та міжгалузеву омонімію. Щодо внутрішньогалузевої омонімії, то це явище, порівняно з іншими видами омонімії, представлено обмежено. Міжгалузєва омонімія представлена небагатьма термінами, наприклад, *доля* (I – частина розміру музичного такту; II – у старій російській системі мір – одиниця маси; III – перебіг подій, збіг обставин, напрям життєвого шляху, що ніби не залежить від бажання, волі людини [3, с. 237]), *ліга* (I – знак у вигляді дуги над нотами, який означає: а) що треба грати зв'язно, не відриваючи однієї ноти від іншої (легато); б) подовження звука при об'єднанні цим знаком суміжних нот однієї висоти. У вокальній музиці пов'язує звуки, що виконуються на один склад тексту; II – об'єднання окремих осіб, організацій, держав; асоціація [3, с. 489]), *такт* (I – метрична музична одиниця – кожна з рівних за тривалістю частин, на які поділяється музичний твір за кількістю ритмічних наголосів у ньому; II – почуття міри, що підказує правильне розуміння або оцінку явищ дійсності [3, с. 1229]).

Отже, омонімія є менш вираженим явищем порівняно з полісемією. Вона виникає з розмежування кількох значень багатозначного слова, що призводить до нечіткої межі між полісемією та омонімією.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии: / О. С. Ахманова. – М.: Просвещение, 1957. – 362 с.
2. Булаховский Л. А. Введение в языкознание : уч. пособ. для гос. ун-тов и пед. ин-тов / Л. А. Булаховский. – М.: Учпедгиз, 1953. – Ч. 2. – 178 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003 – 1440 с.
4. Левицький В. В. Семасіологія / В. В. Левицький. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 512 с.
5. Маслов Ю.С. Введение в языкознание: Учебник для филологических специальностей вузов / Ю. С. Маслов – М.: Высш. шк., 1987. – 272 с.
6. Мацько Л. І. Українська мова : сучас. довід. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко – Х., 2012. – С. 170–171.
7. Михайлова Т. В. Омонімія в українській науково-технічній термінології / Т. В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI. – С. 185–189.
8. Муқан Г. М. Багатозначність і омонімія / Г. М. Муқан // Українська мова і література в школі. – 1970. – № 8. – С. 30–36.
9. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания : учеб. пособ. / Ю. С. Степанов. – М.: Просвещение, 1975. – 271 с.
10. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская., Н. В. Васильева. – изд. 5-е, стереотипное. – М.: “Либроком”, 2009. – 248 с.

Талько О.Б.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет*

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

Творчість Мирослава Дочинця є знаковим явищем у сучасній українській літературі, вона засвідчує дієву значущість справжнього мистецтва, утверджує вічні життєві істини, вчить жити і виживати за різних обставин. Щирі, захоплені відгуки читачів, серед яких авторитетні письменники, професійні рецензенти-літературознавці і люди далеких від мистецтва слова професій, спонукають до детального аналізу цього феномену.

Проза Дочинця за жанровими ознаками є доволі різноманітною – це афоризми («Дами і Адами», «Аукціон зубочисток»), публіцистика («Душа Мукачева»), новели, мініатюри, етюди (збірки «Гірчичне зерно», «Хліб і шоколад», «Місячна роса», «Руки і душа» та ін.), есе («Булава і серце», «Світильник слова»), художні нариси («Дорога в небо – до людей» «Курси крою і життя» та ін.), повість («Оскал Собаки»), повість для дітей («Бранець чорного лісу»), оповідання («Він і вона»), книга духовних настанов «Многії літа. Благії літа», романи («Лис у винограднику», «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Криничар», «Горянин. Води Господніх русел», «Світован. Штудії під небесним шатром»). Та жанровою домінантою як малих прозових форм, так і романів є новела.

З літературознавчого погляду цілком закономірно, що назви композиційних фрагментів новелістичного роману «Лис у винограднику» асимілюються з назвами малого жанру, зібраними у книжці М.Дочинця «Хліб